

Здравко Здравески

АЗ, БЪЛГАРИНЪТ ОТ МАКЕДОНИЯ

София, 2012

Всички права запазени. Нито една част от тази книга не може да бъде размножавана или предавана по какъвто и да било начин без изричното съгласие на „Факел“ и „Изток-Запад“.

© Здравко Здравески, автор, 2012

© Издателство „Факел“, 2012

© Издателство „Изток-Запад“, 2012

ISBN 978-954-411-179-3

ISBN 978-619-152-080-0

ЗДРАВКО ЗДРАВЕСКИ

**АЗ, БЪЛГАРИНЪТ
ОТ МАКЕДОНИЯ**

**ЗАПИСКИ ПО БЪЛГАРСКИТЕ
МИ СТРАДАНИЯ**

Ще си позволя да перифразирам великия Тодор Александров: ако някой ми каже, че не съм македонец, все едно ми е извадил едното око; ако ми каже, че не съм българин – ще ми извади и двете.

Кой има право да ми рече, че не съм българин? Само такъв, който би искал да ми изтръгне сърцето, да ме унищожи, да ме пречупи, защото където и да се събудя, където и да замръкна, аз си оставам завинаги българин от Македония. Аз съм един от македонските българи, който не може да бъде унищожен дори след смъртта.

Към читателите на книгата

Народе мой български, деца мои, семейство мое, и вие, мои приятели, братя и сестри българи, където и да се намирате – в страната или в чужбина, и особено вие, в поробената Македония. За вас се прекръствам пред моята Истина, пред вас изповядам моята кауза, борбата, на която съм посветил живота си, и греховете си пред вас изповядам... Защото истината трябва да се знае и от бъдещите българи, които по-добре от мен, още по-силно и по-упорито ще продължат борбата за пробуждане на българщината. С тази книга искам да кажа на всички мои неприятели: имаме време да се помирим, имаше време да си простим, ама това време свърши. Пропуснахте и последната възможност. За вас, врагове мои, врагове на моя български народ, вече няма надежда.

Онова, което ме накара да започна да пиша, бе въпросът: какво трябва да знаят за мен синовете ми, керката ми, всичките ми внуци? Те трябва да помнят, че във вените ми тече българска кръв. Искам да споделя пред тях, пред най-скъпите ми същества, и пред вас, моите читатели, досегашната ми орисия на преследван, затварян и прогонен от родината си българин от Македония.

Затворът в Прилеп

Казвам се Здравко Здравески и се намирам в затвора в Прилеп, Република Македония. Не знам за какво съм осъден, нито на колко съм осъден, не знам от кого и за какво съм обвинен в този

монтиран съдебен процес. Никога не успях да видя досието си, събрано от тайните служби още от времето, когато Македония бе част от Югославия, но, както казва нашият народ, прочетох го през сърцето си и през настръхналата си кожа.

Роден съм на 26 януари 1964 г. в град Прилеп, Македония, от баща Стефан и майка Нада, и двамата българи. Имам четирима братя, аз съм последният. Тук, в затвора, имам много време за убиване и реших да започна тези записки, в които да опиша всички свидетелства за това, как се извършва насилствената асимилация на българското население в Македония. Искам чрез моят частен случай да разберете какво означава да се чувстваш българин в Македония, какво ще ти коства, ако поискаш публично да изразиш любовта си към България, ако я считаш за своя родина.

Ако някой от вас получи възможност да види полицейското ми досие, недостъпно за мен самият, със сигурност там ще прочете дебело подчертано: отказва да съдейства на тайните служби. Предполагам, че за мен са изписани стотици страници, за близките ми, за общественото ми поведение, за идеите ми убеждения, за каузата ми на българин, който не крие своето самосъзнание, както мнозина други, които привидно са се прекършили и превиват гръб.

Със сигурност към досието ми са приложени докладите на тайните агенти, донесенията на доносниците, богат фотоматериал, заповеди за следене и подслушване. Най-вероятно някои редове са зачеркнати с черен маркер, за да не се виждат, за да не се прочетат от всеки.

Не ви пожелавам да изпитате неприятното чувство, когато на улиците срещнете приятелите, а те ви отминат, без да ви поздравят, дори без да ви погледнат, а обръщат глави и си продължават по пътя. Или да видите това, как сочат с пръст децата ви и ги наричат предатели, да чуете с какви гадни думи ги унижават и посрамват, да ги псуват само заради това, че се чувстват българи. Разбирам колко им е било тежко, но нито

дума са ми казали, таили са всичко в душата си – от страх или от обич, не знам.

Сега се питам какво ли е ставало в сърцата им по време на гоненията, на които бях подложен, по време на арестите ми, какво са изпитвали при всяко нахлуване на проклетите ченгета – отново да изтърбушат цялата ни къща и да изпочупят цялата ни покъщина, защото имат заповед за домашен обиск. Досещам се какво са чувствали, но дали са осъзнавали какво се случва? Сигурно не. Те бяха толкова малки и разстроени, виждах празния им поглед, виждах големия страх, големите въпросителни, чувствах какво искат да ме питат: татко, какви са тези хора, какво търсят тук, къде ще те водят? Техните ужасени погледи разкъсваха сърцето ми. Исках да изкрещя: „Какво искате от мен, изроди!“

Когато за пръв път разбрах, че съм преследван, запитах се – за какво, от кого, с какво предизвиках тази реакция, защо върху мен се нахвърли с цялата си мощ тази машина, която някога се казваше УДБА (абривиатурата на Югославската държавна сигурност, чието днешно название в Македония е ДБК)? И кой и за какво бе заповядал тази саморазправа, кой е подслушвал какво си говорят децата ми със своите приятелчета? Кой е притеснявал старата ми майка? Кой е заплашвал родния ми брат и го е карал да ме предаде? Кой? За какво са събирали цялата тази информация – когато и те знаят, че един ден по естествен път ще стане обединението на българския народ, защото ние, хората, край Вардара и край Марица, сме един народ и трябва да живеем в една държава!

Не мога и не мога да намеря отговор на тези въпроси: кои са тези, които градят щастието си върху нещастieto на другите, които живеят от парите, получени за унищожаването на други човешки животи. Хонорарите на доносниците са срамни пари, защото не се различават в морален план от тези, които получават наемните убийци.

С тази книга искам да видите отблизо живота на един българин в нашата поробена Македония, там, където днес единствено българите са дискриминирани, асимилирани и тормозени, защото са българи. В Република Македония българите нямат право да се самоопределят като такива или ако го сторят, биват подлагани на непрекъснато преследване, някои дори заплатиха с живота си, защото тук се действа без никакви скрупули.

Ще попитате: с какво толкова ги предизвика? Отръщам: с това, че казах: спрете, стоп, край, светофара светна в червено. Това трябва да се спре! Аз съм българин, направил съм своя избор какъв съм, аз съм човек и Бог ми дал този живот и само той може да ми го отнеме. Никой няма право да ме прекръсти, да ми го променя четмото и писмото, да определя националната ми същност.

Разсъждавах така: кой ще ми обърне внимание, коя будала ще се занимава с мен? Та аз съм само един малък и незначителен човек, а старата ми майка е обикновена пенсионерка. Не съм виновен, че съм се родил българин, нали никой не решава кога да се появи на тази свят (и ако не е самоубиец – кога да го напусне).

Още от 1985 г., когато за първи път се появиха реални признаци, че Югославия – тази изкуствено създадена федерация – ще се разпадне, още тогава македонистите решиха на всяка цена да не допуснат у пробуждащия се народ на Македония да избуи възродения българския корен. Сърбоманите бързо усетиха, че народът се освобождава от страха, всяван от сръбските тайни служби, и решиха да ликвидират, още в зародиш, надигащия се български дух. И подложиха на още по-масово преследване и дори унищожение всеки, който посмее да се обяви, че е частичка от българския народ.

Неописуеми са механизмите, с които тогавашната УДБА се саморазправяше с хората с българско самосъзнание. Този период по нищо не се различава от времето

между 1948 и 1954 г., когато е била първата вълна от жестоки репресии срещу местното българско население, когато страхът от физическа ликвидация е бил набит чак до мозъка на костите им.

Но аз съм българин, чувствам се българин, голям или малък човек, но българин, който иска свободата си, иска собственият си сън и своята родина. Това всичко си е мое. Това никой няма право да ми го вземе, нито ще му го дам.

Защо само заради моята българска душа трябваше да бъда белязан, дамгосан, заклеямен, зачеркнат от живота с черен маркер като бележките в полицейското ми досие, и не само мен, но да бъдат белязани и децата ми, и приятелите, и братята ми по дух. В името на общия ни български дух ви призовавам, вас, братя мои и сестри българи, да си отворите сърцето и да пуснете вътре патриотизмът, свещеното желанието на българите от Македония да бъдем заедно, да постигнем святата цел – Обединението.

В тази книга ще проследите миг подир миг от моя доскорошен живот – такива, каквито са били. Ще се срещнете очи в очи с истини, от които ще настръхнете. Вашето отношение към тях ще бъде отношение към моя живот, какъвто е описан тук и какъвто съм го живял.

Докато бях дете, като всеки малчуган, аз се интересувах само от безгрижните ми дни, изпълнени с мечти. Нямах никаква представа за бъдещето на живота ми, не се виждах като нещо по-особено. Много често въкъщи идваха някакви хора, които с часове си говореха нещо с баща ми, смътно си спомням имената им – Ченто, Вера и Панде; помня, че често споменаваха някаква Организация. Слушах, ама нищо не разбирах: нито за какво става дума, нито за какво толкова разгорещено спорят. Това за мен бяха само думи и имена, които нямаха никакво значение.

По-късно, през юношеските ми години, преди да стана пълнолетен, изведнъж ме тресна трескавицата на пробуденото съзнание. Един ден – издебнах момента да съм сам

у дома – взех ключето от чекмеджето на баща ми, което винаги бе заключено, и го отворих. Това чекмедже винаги ме бе привличало: исках да разбера какво толкова скришно има вътре. Разледах с трепет съдържанието му: в него имаше брошури, документи, литература. На всяка страница бе изписано „ВМРО“. Зачетох се и ме обзе смътна тревога, хем някакъв задаващ се у мен тътен на ням възторг, хем неясен страх, че тези неща са забранени... От тогава всеки път, когато останех насаме, уж да си чета уроците за училище, аз изваждах тези документи и четива, трескаво ги разгръщах и после пак ги слагах обратно.

Постепенно съдържанието им толкова ме завладя, че направо ме обсеби: изпивах по няколко пъти като жаден слон – до дъно – написаното. Там пишеше, че трябва да се продължи борбата за българската ни кауза до окончателното освобождение и обединение на България. Четях някакви дописки от баща ми и някой си човек по име Лебамов от Америка и някой си д-р Хорват от Рим. Там, в чекмеджето, имаше и един пистолет „Валтер“, на чиято дръжка от едната страна имаше издълбан кръст, а от другата пишеше: „Свобода или смърт.“ Колкото повече четях, толкова ми ставаше по-интересно: исках да разбера за какво точно става дума и защо баща ми крие всичко това.

Един ден, както се бях зачел, баща ми влезе в стаята. Бях заловен на местопрестъплението, хванат на място. Вдървих се от ужас, помислих си: сега ще си изям боя. Веднага започнах да плача, да се извинявам, да се оправдавам. Баща ми седна до мен на старото желязно легло и мълчаливо ме гледаше. Гледаше ме така, че не успях да издържа на този поглед. Сърцето ми щеше да се пръсне, а цялото ми тяло трепереше, имах чувството, че си ще потъна и ще се удавя в тая бездънна тишина. Баща ми дълго мълча и ме гледа; слава Богу, най-сетне пророни: „Кой ти е позволил?“ Не знаех какво да му отговоря. После най-неочаквано ми каза

няколко думи, които поради вцепението си в началото въобще не разбрах, но досега отлично помня:

– Ние сме българи, ама си нямаме България. Заклевам те, синко, да бъдеш винаги българин и никога да не забравяш това. И да бъдеш проклет, ако станеш подлога на враговете ни!

После ме попита дали съм разбрал какво ми е казал и повтори няколко пъти никога да не забравям реченото.

За да бъде разказаното по-разбираемо, трябва да поясня. Моят баща Стефан беше висок човек, с тъмен тен, високо чело, физически силен. Погледът му излъчваше копнеж и тъга за нещо, което не е постигнал, което дълго време не успявах да разбера. Вкъщи властваха правила, към които всеки трябваше да се придържа. Когато сядахме на масата за обяд, докато не сложеха чинията с манджа пред баща ми ние, децата, колкото и да бяхме изгладнели, не смеехме и да помислим да започнем да ядем. Баща ми никога не споделяше какво го мъчи: и досега се питам какво ли му е тежало на душата...

За разлика от баща ми, майка ми беше дребна жена, нежна и спокойна, горда с националния си произход и с този на семейството си. В нея живееше духа на неподчинението и твърдината. Беше се посветила изцяло на възпитанието ни, на изхранването ни, на уюта в семейството, на подредбата у дома. За разлика от братята ми, аз, като най-малкото дете, бях най-разглезен.

Детските ми години минаха в безгрижие и свобода, изцяло под закрилата на родителите ми. След като завърших основното си образование, те ме записаха в средното строително училище „Нико Нестор“ в Струга. Тогава за пръв път се отделих от дома, останах съвсем сам в непознатия град, макар че повечето ми съученици бяха дошли тук, като мен, от различни градове на Македония. В Струга се запознах братята Лубчо и Джордж Дурдукови, също българи, и Ранко от село Вевчани, намиращо се не-

далеч от град Струга. Там се сприятелих и с Бале, който ме водеше из планината, по чиито хълмове минаваше границата между Македония и Албания. Там за първи път се срещнах с хора, чието национално самосъзнание и начин на мислене беше много близко до онова, което знаех от прочетеното в диплянките на баща ми. Тогава за първи път в душата ми се яви някакво силно неспокойство, изразяващо се в голям интерес към нещо забранено, но съвсем различно от това, за което баща ми ме изпратил да уча в Струга. Почувствах в сърцето си желание за съпротива, за бунт срещу страха да кажем, че сме българи – същият гняв и оскърбление, който чувствам до днес. Онова, което ми беше казал баща ми, тук надълго и нашироко го разказваше един даскал в училището, говореше се в семейството на Бале от село Вевчани, както в семейство Коцареви от Охрид. Постепенно в мен нещо се окончателно се промени, сякаш умъртвено – възкръсна.

Обичах да ходя в къщата на Бале, в бедната му – но много богата на дух – родна къща. Винаги, когато се случеше да бъда там, попивах жадно всичко онова, което дядо му разказваше. Първо винаги ще ме разпита от къде съм, от кого съм, после ще започне да ми разказва за родния край на баща ми, за селото Малкоец, област Кичево, за различни случки от неговата младост. С моите приятели, за които вече споменах, започнахме все по-често да си хортуваме, да обсъждаме нещата, за които дядото му на Бале ни разказваше. През нощта не можех да мигна, въртях се в леглото с часове и с нетърпение очаквах да съмне, за да отида при стареца. Една сутрин дядото на Бале ми каза, че освен баща ми, познава и чичо ми Насте, а и другите ми двама чичовци – Йосиф и Йордан, че знае цялата ми фамилия от рода на баща ми, и започна да ми разказва. Аз целият се превърнах в слух, всичките сетива бяха изпънати до последно и насочени право към устата на стареца. Тогава за първи път чух с какво се е занимавал баща ми,

чух за борбата му за българската кауза, за какво са се борили, по какъв начин и с каква цел.

14.04.2009. Затворът в Прилеп

Тук съм вече 6 месеца и все още не знам за какво и до кога. В затвора сме сто и два-тридесет затворника, но в килията ми няма нито един, пред когото мога да говоря за убежденията си и той още утре да не ме предаде на управата. Пълно е с всякакъв боклук – убийци, наркомани, криминални типове.

В целия затвор има само десетина люде, с които мога да обсъждам моите си работи, делата на Организацията – това са силни момци, които точно знаят кои са, какви са, откъде са. Те много добре разбират какво означава да се бориш за българщината, разбират шепота на собствения си български ген. Но съм принуден да мълча, заради собствената ми сигурност. И никога няма да ме пречупят, да изтръгнат от мен самопризнание, че лежа тук за измама, че съм обвинен и осъден като криминално проявен. Жалко: никога няма да мога да обясня на моите близки за какво съм тук.

Връщам се в миналото, при дядото на Бале. Старецът направо ме смайваше и възхищаваше с нещата, които ми говореше: „Познавам цялото ти семейство, живия им път. Не се бой от истината за тях, защото си в години, когато трябва да я знаеш, щом баща ти още не ти я е казал.“

Начинът, по който ми разказваше, привличаше вниманието ми като магнит. „Познай истината и бъди горд. Твоят дядо Цветко и братът му бяха убили много турци и избягаха в София, а след това в Австрия. Голяма част от фамилията ви е изклана от турците. Баща ти Стефан е роден в България, в София, често идваше в Македония, но оттука беше прогонван. Той е човек от една организация в

София по име ВМРО. Цялата ти фамилия беше разпръснатата и прогонена, не знам дори дали наследниците им се познават помежду. Баща ти се видя със сестра си Софка, когато беше на 53 години.“

След подобни разговори започнах да се осъзнавам, да се изпълвам с гордост и сила. Българщината започна да ме тегли много повече от учението в училище. Понякога бягах от часовете, за да мога да се виждам с по-възрастни хора, които да ми разказват за борбите на моя дядо и чичо, защо и как са убили онези турци край Кичево. От вълнение душата ми избухваше в пламъци, не ми омръзваше да ми се говори за някогашните събития, за големите народни дела, сторени от бащината ми фамилия. В Струга старците знаеха повече за семейната ми история от мен самия.

Един ден, увлечен в героичните приказки, закъснях да се върна навреме в интерната. Там ме чакаше възпитателят с пръчка в ръка. Би ме, толкова дълго, зверски ме би, чак докато не капна от умора. Бях в страшно състояние, болеше ме цялото тяло, цялото посиняло от ударите, но плачех повече от инат, отколкото от болка. Приятелите ми мълчаха и тъжно ме гледаха, и в тоя момент сетих за очите на баща ми.

И на другия ден избягах в Охрид, отидох при най-големия ми брат, като си мислех, че при него ще намеря закрила, че ще дойде в интерната и ще ме защити. Уви, бях смазан от бой, но той ме досмаза, като ме изгони, като ми каза, че там, при него, няма място за мен, че той е женен за жена от комунистическа фамилия и че не иска да си има проблеми.

Бях страшно объркан. Мислех си, че семейството е това, което винаги първо ще ти се притече на помощ, когато имаш нужда. От постъпката на брат ми за пръв път се почувствах много зле. Срамувах се от него. Цял ден скитах из Охрид, нямаше къде да ида, в интерната не исках да се връщам, у дома, при баща ми, не посмях.

Минаха няколко дни в размисъл какво да правя, за да не посрамя баща ми, и реших да се върна в интерната. От този момент нататък аз вече знаех какво всъщност най-силно искам, какво трябва направя: иска да продължа делото на баща ми, онова, което не е успял да довърши, исках да сторя чудо – онова чудо, чието отсъствие зееше в погледа на баща ми: у мен съвсем ясно изкристализира идеята да се боря за националното ни самочувствие.

Щом се върнах в интерната първото, което ми съобщиха, бе веднага да тръгна за вкъщи, защото баща ми е на легло и е много болен. Хванах първия автобус и се върнах в Прилеп. Майка ми ме посрещна на вратата с разплакани очи – каза ми, че тате ме чака. Когато влязох в стаята видях, че високият ми татко е станал един малък човек, ослепял, едва дишащ. Приближих се до него, коленичих да го прегърна и той умря в прегръдката ми. Бях само 13 години и когато най-много ми трябваше за съвет, за любов, за защита, той ме напусна завинаги.

Чувствах, че дължа нещо на баща ми, че трябва да сторя нещо за него, което да бъде голямо. Може би защото ме болеше от липсата му, може би защото между баща ми, несбъднатата му мечта и мен се породила някаква особено силна връзка, може би пубертетът ме караше да желая на всяка цена да се проява, да самоизтъкна. Както и да е, но ако тогава имаше някой да ми каже в какво ще ме оплете политиката, може би щях да се размина с ада, през който се наложи да премина.

Вече ми бе твърде ясно за какво се бе борил баща ми. Оказа се, че въобще не съм го познавал, но в Струга научих толкова много неща за него! И у мен още по-силно се разгоря желанието да продължа недовършеното му дело.

След като баща ми се спомина, повече не се върнах в Струга. Останах в Прилеп, записах се в местния техникум по машиностроене и станах открит бунтовник за националната правда. Четях история, слушах рок музика, инте-

ресувах се от археология и пренасях българското си самосъзнание върху приятелите ми. Редовно ходех на училище, защото така исках, исках да видя кой измежду съучениците ми ще се съгласи с мен и с моите разбирания. Избрах си компания, с която лека-полека започнах да сторвам планираното. По време на междучасията се събирахме близо до училището, за да четем книгата „За македонските работи“ от Мисирков, а по-късно започнахме да обсъждаме какво да предприемем. Нашите душевни състояния намериха разбиране от учителя ни Васил. Синът му Аце бе умен ученик, притежаваше голямо красноречие, умееше да говори убедително, заради което исках да се сбlijим и да го приобща към делото. С тримата ми приятели Джотман, Чипси и Джомер (врѣстници, с които делеяx всеки ден) запознахме Аце с националните си вълнения. Успяхме не само да го приобщим, но и да го убедим да ни вземе с него на предстоящата младежка бригада. По време на комунистическия режим в Югославия това бяха трудови акции, които се организираха из цялата страна, за да се помогне на строителството и модернизирание на държавното стопанство. Смятах, че по време на бригадата ще открия още съмишленици, че там ще мога да разширя организацията и да действам сред младежи като мен. Аце успя да ни запиши в бригадата и заедно с трийсетина бригадири от Прилеп, между които и неколцина наши съмишленици, заминахме в Кладово Гердап, близо до границата на Сърбия с Румъния и България. За да отдадат своя доброволен бригадирски труд там се събрахме събрали ученици от всичките републики на тогавашната федерация Югославия. Понякога между нас започваха и сериозни разговори за това, че българската ни нация е най-древната, че ние сме българи, че не трябва да крием корените на националния си произход. С една дума бяхме изпълни с увереност, сила – и дори с фанатизъм.

Но не си мислете, че си губехме времето само в дърдорене и преливане от пусто в празно. Успяхме да се вѣоръ-

жим с тебешери и навсякъде, където можеше, изписвахме, без някой да ни види, с големи букви: „ВМРО“. Една нощ свалихме бригадирското знаме от пилона на плаца и го скрихме в мазето, а в дворовете на местните селяни хвърляхме ръчно написани хартийки, чието съдържание призоваваше Югославия да се разпадне.

Разбира се, полицията от Кладово се стресна, арестуваха ни, мен и Аце ни затвориха в една стая и започнаха да ни разпитват кой го е направил. С Аце се гледахме един друг, повтаряхме, че нищо не знаем, а в главите ни като мълния проблясваше въпросът: ами какво ще стане, ако някой ни е видял?

За наш късмет всичко мина добре. Преди да тръгнем за Прилеп, в бригадирския лагер дойде полиция, този път за да разпита кой е писал по стените името на ВМРО. И пак не знам как ни се размина, никой нищо не разбра. Но приятелят ми Кисе много се уплаши и след като полицията си отиде, посегна и ми удари един як шамар, рече ми, че никога друг път няма да се води по моя акъл. Ама докога? Докогато се върнахме в Прилеп.

Това бяха първите ми действия, предприети на моя глава, но и по-късно действах сам, винаги по начин, по който смятах, че трябва да се действа.

15.04.2009. Затворът в Прилеп

Днес чувствам голям яд в душата си, мъчно успявам да се концентрирам, за да пиша. През нощта ни изгасиха светилките. Някой доносник е съобщил, че другарят му от килията тайно използва мобилен телефон. Знаем защо го е сторил – само и само за да получи като награда два дни домашен отпуск. Предприеха масов обиск, започнаха яко тършуване. Всички ни изкараха от килиите и започнахме да мерим с крачки 50 метровия коридор, обикаляхме го като дресирани кучета, които

очакват господарят им да се смили над тях и да им заповяда да престанат. В ъгъла тъмничарите бият някого – сигурно това е човекът, който е ползвал забранения телефон.

Става 11 ч. и на смяна застъпва надзирателят, който е най-толерантен към нас, затворниците. Благодарение на него успях да се обадя вкъщи. Когато и да звънна у дома, никога нищо хубаво не чувам. Този път синът ми Александър, който работи на хонорар, не е получил заплата и вкъщи няма ток.

Запитах се: какво правя? Дали моята саможертва не вреди на семейството ми, дали за сметка на каузата ми трябва да държа децата си гладни, без пари, без защита, да ги мамят и да им вземат онова, което и без друго е малко? Питам се къде е държавата ми, за която се борех и я бранех от албанските терористи, къде е законът, кой трябва да важи за всички? Какво зверство съм сторил, какво престъпление е това, че се наричам българин?

След като се върнахме от бригадата, понеже бях още глупав и самонадеян, започнах да се хваля наляво и надясно какво съм направил, мисех си, че подобна дързост е много полезна за делото ни. Вече не ме интересуваше нищо друго, чувствата ми единствено се оживяваха само когато станеше дума за това, кога Македония ще се освободи от Сърбия и когато ще се присъедини към България. Може би и самият аз не бях наясно какво означава революция, но много исках да я правя.

Минаха годините в училището, взех си средното образование. Майка ми вече беше стара жена, бе изгубила контрол върху сина си и никога не знаеше къде отивам, какво правя. През лятото с месеци не се връщах вкъщи. Сега съжалявам мъките, които причиних на тази изнемощяла старица, която невинаги успяваше да ме познае, когато понякога се завръщах. Всичките в Прилеп я наричаха майка Нада, защото от къщата на майка ѝ, в квартал Варош, са криели четниците на ВМРО. Тя ни разказваше

за бунтовните борби на Ченто, на Мирче Ацев, за своя непокорен и буен роднина Катил Георги, как майка ѝ приготвяла кошници с храна и я изпращала да му я отнесе.

През лятото отново отидохме на бригада, този път в Палич, отново с цел да не оставим на мира онези, които газеха волята на бащите ни. Но този път отидохме много добре подготвени, всеки си имаше своя задача, дори двама от нас успяха да се инфилтрират в групата за културно-масовата дейност – това бяха моя милост и приятелят ми Мице Бакаров, родом от с. Тушин, Леринско. Той притежаваше талант за художник, а аз талант за какво друго, ако не за политика. С Мице започнахме да издаваме бригадирската многотиражка, направихме няколко броя, като нарочно кротувахме, за да усвоим технологията и да преценим, кога да нанесем удара. Накрая решиме, че е удари часът да действваме и той нарисова всички войводи от Илинденското въстание, а аз изписах Манифеста на Крушевската република, като всичко това го разположихме върху картата на Голяма България – обединена, каквато искахме да я видим.

Всичко беше, както винаги, нормално, вестникът излезе от печат, разпространи се между всички бригадири, а аз и Мице бяхме целите в очакване на бурата, която ще ни връхлети като жестоко наказание. И наистина, настана невероятна олелия: духовете се разбуниха, веднага ни повикаха в щаба на бригадата. И тук, отново за наше щастие, бяхме щастливо спасени, този път от нашия комендант, командващ Прилепския отряд, който ни заповяда веднага да напуснем лагера и да се върнем в Прилеп. Така и стана. Но и наум не ни идваше, че инцидентът, който предизвикахме в село Палич, няма как да не стигне до ушите на милицията в Прилеп. Няколко дни след като се върнахме в града, за първи път бях повикан да отида с моя другар в участъка. Започнаха един дълъг разпит, откъде ни е хрумнала темата за този брой на вестника, какво знаем за

ВМРО, кой ни е разказал за ВМРО, откъде са тези глупости за Голяма България и т.н., и т.н. Тогава не само за първи път попадах в лапите на полицията, но и за първи път ядох як пердах; след като хубаво ми се отбиха, ме пуснаха да си вървя. Биха ме, докато не призная кой ми е разказал за ВМРО; ами дядото на Бале, казах им (той от две години не беше вече между живите).

16.04.2009. Затворът в Прилеп

И днес, както всеки път, ни строиха за сутрешната проверка, за да видят дали всички сме тук – сякаш можеше да бъдем другаде. През нощта, както обикновено, чухме силно крещене, викове, писъци – надзирателите пак са млатили някого (по-късно се разбра, че е имало е масово сбиване с цигани). Тук и циганите, за разликата от нас, българите, си имат своите права, за тях се грижат граждански организации, които ги защитават, които се борят за човешките им права.

Откакто съм тук не е минал и ден без бой, без надзирателите да решат да пребият някого. Каква е тази демокрация, защо я наричат така, защо никой не вижда колко е лъжлива и фалшива тази витринна на македонска демокрация? Повръща ми се от лицемерието на властите, от високомерието на тъмничарите, от тъпотата на криминалния контингент, от официалните правила в затвора, които никой не спазва.

Пак се питам: защо в Македония е толкова голям грях да бъдеш българин? Днес отново, кой знае за кой ли път, ме нарекоха предател, куче българско, изрод. Свикнах да чувам непрекъснато подобни обиди, но понеже знам какво целят, какво искат да постигнат – търпя, стискам зъби, за да не избухна и да не направя някоя по-голяма беля. Гледам да не им давам никакъв повод, но не знам докога ще мога да изтрия.

И пак мислено се връщам при моето семейство: не съм си виждал децата повече от 7 месеца. Дали ще могат да ме познаят,

ако отсъствам за още по-дълго време (когато българин влезе в затвор в Македония, не се знае дали въобще ще бъде пуснат)?

В края на учебната година преди да завърша средното си образование и да взема дипломата, с неколцина приятели хванахме първия влак и заминахме за Адриатическо море. Там изкарахме цялото лято: работехме, каквато намерим, продавахме сокове по плажовете, наемаха ни като общи работници по строежите, понякога гладувахме с дни, друг път пък, когато имахме пари, прекарвахме хубаво – както всички млади хора, които обичат живота. Тогаваш за първи път разбрах какво е сам да се грижиш за себе си, сам да изкарваш хляба си – и това, че колкото и да е труден животът, пак трябва да му се усмихваш. Още повече, че по онова време не знаех какво ме чака, какво ще направи с мен животът, нямаш представа какво ще ми струва всичко онова, което бях събудил у себе си и което постоянно ми се въртеше из главата.

Мечтаех да сторя нещо голямо, което не бяха успели да сторят баща ми, чичо ми, дядото на Бале и ред други българи, чието мислене и орисия вече познавах, както и общата им национална идея, която сега вече бе и моя и която в буйната ми младежка глава беше издигната в култ.

Докато се развявахме по курортите на морето, срещавме и нашенци от Македония; и там, както и у нас, по-възрастните ме привличаха както с магнит, моментално се сближавах с тях и от дума на дума те започваха да ми разказват живота си, как са оцелели в концлагера „Голи Оток“ – в цяла Югославия това е бил затворът с най-свирепите порядки. И причината да попаднат там е била винаги само една-единствена: че познават националната си история, че изричат на глас името на родината си България, че припознават родовите си корени като български, че искат свободно да изповядват българското си самосъзнание.

Всички тези лични разкази и различни трагични истории разпалиха у мен още по-силно желанието да се противопоставя, при това на всяка цена, на тази тотална несправедливост. Бях убеден, че трябва да се боря за българската кауза в Македония, докато нещата не се наредят по местата.

По-късно, вече в Прилеп, се запознах с друг голям патриот, голям българин, който за мое най-голямо учудване ми разказа редица нови факти за живота на баща ми, които чувах за първи път. Потресен от чутото, веднага отидох при майка ми и с много голям зор успях да я склоня да ми разкаже още подробности за чутото. Тя не обичаше да говори за борбите на баща ми. Страхуваше да не ни повлияят, да не се захванем и ние с неговата кауза. Искаше да ни опази, но, горката, не знаеше, че за мен е вече твърде късно, че аз вече съм на въдицата.

21.04.2009. Затворът в Прилеп

Всеки ден тук минава по един и същи начин. Обаче за първи път, откакто съм тук, вече седем месеца, днес ме зарадваха, че ще ме пуснат да си ида за три дни в къщи, за Великденските празници. Радвам се, страхотно се радвам, че най-сетне ще си видя семейството. Според присъдата имам да лежа още три недели до окончателното ми освобождаване от затвора, няма как – трябва да издържа някак си, но в момента очаквам с нетърпение да дойдат тези най-големи християнски празници. Искам час по-скоро да рипна и направо да литна към къщи, от вълнение не мога да си намеря място в килията, съм не ме хваща, ни залък да туря в устата, нито мога да мисля за друго, освен за това, как ще се срещна с най-близките ми. Моля се на нашия Господ Исус Христос да ми даде сила, за да мога да издържа, да минат и да преминат оставащите дни от присъдата.

Цяла нощ не можах да мигна, от лявата страна на леглото ми виждам как навлиза утринната светлина и чувам как пеят отвън птиците, чувствам вдъхновението на свободата им, чувам ударите на градския часовник, как отброяват часовете, които ми сторват векове.

Там, върху кулата на градския часовник, пише да не се радваме на отброяването на тези удари, защото с всеки отминал час ни приближава до старостта. Сега това броене сякаш ме пита: какво си направил, какво си съгрешил, моли се на Бога, за да ти бъде простено. Както казваше мой приятел от затвора, Исус Христос стана Син човечески заради хората, за да станат те синове Божии. По хиляда пъти на ден се питам: за какво съм тук и дали си струваше да изпитам всички тия мъки? И пак не намирам отговор.

Лятото премина в лудориите, които вършихме. Бях млад и без никакъв родителски контрол, така че понякога с приятелите ми попадахме на криминални типове, на големи мошеници, които живееха с една-единствена цел: да правят пари по престъпен начин. По онова време, омаян от младостта, не виждах мястото си в тоя живот, живеех без амбиции. Нямах идея как ще живея, а изобщо не обичах да правя планове. Искях с разперени ръце да прегърна бъдещето си, защото се намирах в самото му начало. Тогавя не мислех както всички останали младежи, но сега се питам: какъв човек трябва да съм бил и с каква глава трябва да съм мислил, за да не е грижата за парите на първо място?

23.04.2009. Затворът в Прилеп

Тази сутрин посрещнах зората буден, не съм мигнал цяла нощ, до леглото ми е чантата с облеклото, отдавна вече приготвена – от мига, в който разбрах, че ще си отивам вкъщи. Времето

тече толкова мудро, толкова трудно, че всяка една минута ми се сторва, че трае цяла вечност.

Най-накрая вратата се отвори, появи се дежурният надзирател и ми каза да си вървя. Даде ми някакъв документ, в който пишеше на коя дата и в колко часа трябва да се върна в затвора. Отвориха се тежките метални врати и за първи път от шест месеца усетих какво е да си навън. Зави ми се леко свят, спрях се за миг, замислих се как да стигна до вкъщи, можех и пеша. Тръгнах, а малко по-нататък забелязах, че е дошло да ме посрещне цялото ми семейството – някой беше им казал, че ще ме пуснат. Втурнахме се един към други, изгарящи от нетърпение да се прегърнем.

Децата ми бяха тийнейджъри и останах като гръмнат, когато видях, че за тези шест месеца те вече стърчат над мен – толкова бяха пораснали. Колкото и да им беше трудно, на лицата им видях усмивки.

Няма на света думи, с които да мога да опиша щастието ни, емоциите, колко дълги бяха прегръдките ни. В трите дни, през които прекарахме заедно в къщи, си споделихме всичко, което се бе случило през тия шест месеца. Не очаквах да ми кажат нищо радостно – много добре знаех, че ги оставих наникъде и заникъде. За щастие Добрила си бе намерила работа и някак успяваше да прехрани семейството, с помощ на по-големия ми син, който още беше ученик в средното училище.

Докато бях вкъщи научих, че в затвора е доведен Горан Шандала, който бе убил мой много скъп приятел и събрат, с когото бяхме заедно в специалните полицейски части за бързо реагиране „Лъвове“, баща на две дъщери. Това не бе първото убийство на участник в „Лъвовете“ – по същия начин бяха убити поне двадесет души от нас. Бе ни ясно, че това са поръчкови убийства, имащи по-далечна цел – всички, които отидохме по собствено желание да браним границите на Македония, сега да бъдем ликвидирани, вкарани в затворите или окончателно съкрушени. С живота си защитавахме тази

Македония, която сега се бе обърнала срещу нас. Животът на всички ни бе в опасност. Сега, след няколко скалъпени набързо съдебни процеси, голяма част от „Лъвовете“ са хвърлени в затворите, друга част са убити, трети са изгонени от работа и са непрекъснато преследвани, защото новите власти се страхуват от нас, от каузата ни, от силата ни, от намерението ни да продължим борбата. Молех се на Бога да опази семейството на покойния ми приятел и в също време се страхувах за моите деца, за това, какво ще ни се случи утре, питах се кой ли ще бъде следващия, дали това няма да съм аз?

Човекът по име Горан, който в Прилеп бе познат като Шандала, не знам защо, но след войната с албанците изведнъж стана голям враг на „Лъвовете“. В полицията изведнъж му дадоха по-висок чин, но не по заслуги, а просто хей така, без никакви обяснения и аргументи. И чак сетне се разбра, че работи за службите. След войната с албанците Горан много се промени, започна да гледа отвисоко на колегите си – на нас, бившите бойци от специалните полицейски единици „Лъвове“, тръгна да се заяжда, да ни провокира, да ни дразни.

При един подобен случай се опита да влезе в конфликт и с мен. Поканих Шандала да изпием по едно кафе, но видях, че веднага след мен в заведението влязоха двама души от службите, а той започна да ги черпи. Изпих си набързо кафето и станах да си ходя, когато Шандала изведнъж започна да ми се кара. Говореше някакви неща, които за първи път чувах, обиждаше ме и ме псуваше, дори грабна една полицейска палка и ме удари. От самото начало разбрах, че нарочно ме провокира, че има някаква договорка между него и ченгетата. Сигурно предварително се бяха разбрали да предизвика скандал, за да стигне работата до бой, и аз, ако му отвърна, както си знам и мога, или веднага да ме убие – или най-малкото да ме арестуват. По същия начин се беше нахвърлил срещу приятеля ми Гвозден Мирчески, лека му пръст, който не могъл да изтрае на провокациите му и в момента, в който е скочил да се защити,

е бил убит пред очите на хората в заведението. Бил разстрелян с цял пълнител патрони!

Сега, когато мисля за онази ситуация, разбирам, че тогава ме спаси силното ми самообладание. Благодаря на Бога, че ми е дал способността бързо да се ориентирам във всяка ситуация – тогава напуснах заведението, без да кажа нищо. Вече не се съмнявам, че му бе поръчано да ме убие, да унищожи още един „Лъв“. Продад си бе душата за по-висок чин и за по-висока заплата. Подобен звяр е в състояние жив да те изяде, при това за малко пари и за кратка слава. Дали този тип хора имат съвест, имат ли ум, с който да мислят, знаят ли къде ще отидат душите им (ако въобще имат души)?

Много по-късно, когато лежах в затвора, разбрах, че една от причините да са ме тикнали в него е, защото съм споделял идеята на Любе Бошкоски, бившия министър на вътрешните работи, че „Лъвете“ трябва отново да се обединим, защото ако продължим да бъдем неорганизирани, ще дойде ден, когато децата ни ще ни заплъют в лицето и ще ни кажат, че нищо не сме направили, че не сме лъвове, а мишки. Явно това беше моят най-голям грях. Не мога да разбера какви се тези хора, откъде се пръкнаха, нали са все раждани тук, в Македония, нали това е общата ни родина, нали сме братя по кръв, по език, вяра и дух, защо тогава не може да се разберем, защо народът ни славеше и наричаше бранители, когато леехме кръв срещу албанските терористи, а сега ни избиват методично или последователно ни съсипват живота?

През 1984 г. бях само на 20 години, прекалено млад и луд, за да сторя някаква по-сериозна крачка в живота си. Но я сторих, защото изживях най-голямото си щастие: запознах се с жената, с която поисках да бъда до гроб. Познавах я само от няколко дни, но се ожених за нея. И не сгреших, и никога не се покаях за стореното, защото тази жена беше и остана моето истинско щастие. Това беше лю-

бов от пръв поглед, която трае и ще я има винаги. Тя беше също много млада, от Крушево, по-голямото от двете деца в семейството – и българка, разбира се.

И този път, както ставаше и преди, явно Бог имаше план за мен и ме свърза в брачна връзка не с когото да е, ами с Добрила, внучката на войводата Георги Стоянов¹, вписал името си в историята на Илинденското въстание, загинал в отбрана на Крушевската република и роднина на Менча Кърничева, жената на Иван Михайлов. Жена ми е патриот по душа и по корен, кръстена е според традицията на кумство от Елена Гули, единствената жива потомка на войводата Питу Гули.²

В съпругата си намерих любима жена, верен приятел, безстрашен боец, намерих силна подкрепа за идеала, на който се бях посветил. Намерих в живота си спътник, който да върви напред и никога да не спира, един човек,

¹ Войводата Георги Стоянов е роден в семейството на пекари, той е третото им дете. Загиwa на 12.08.1903 г. по време на Илинденско-Преображенско въстание в местността Слива, край град Крушево. След като четата му е избита до крак, той се самоубива. Умира на 21 години. Бахтияр паша наредил телата на четниците да останат в местността Слива още 20 дни, но същевременно наредил и да им се направи панихида заради храбростта на Георги Стоянов и четата му. Бахтияр паша посочил тяхната саможертва като пример на своите войници. – Б.р.

² Войводата Пито Гули – още Питу Гули или Питу Гулев – революционер и деец на национално-освободителното движение в Македония от аромънско потекло, войвода на ВМОРО, водил битката при Мечкин камен по време на Илинденско-Преображенското въстание през 1903 г. На Баба планина Питу Гули води най-продължителното и кърваво сражение за защитата на Крушево. Успява да удържи платото през целия ден на 30 юли 1903 г. Загиwa по време на сражението от куршум в гърдите. Последните му думи са: „Не бойте се, момчета! Продължавайте боя! Приберете ми пушката!“ Името му се споменава в химна на Република Македония и песента „Море пиле“, появила се скоро след смъртта му – Б.р.

който умее да се радва, да тъгува и да плаче заедно с мен, майката на моите 4 деца.

Едва когато се ожених започнах да съзрявам, да мисля какво ще иска от мен семейния живот, но в същото време не спря да расте желанието ми за свобода и правда. През същата година намерих работа по специалността ми във фабриката за мрамор в Прилеп, където отново намерих и съмишленици. Там започнах по-сериозна работа по каузата, оттогава са сериозните ми проблеми с милицията и службите. Защото се включих във вече формираната тайна организация ВМРО.

29.04.2009. Затворът в Прилеп

Днес за мен е специален ден, очаквам от Скопие да дойде и да ме посети г-н Спас Ташев, шеф на Българския културно-информационен център в Македония. Тук, в затвора, си имам българска книги, които старателно крия от надзирателите (ако ги намерят, не знам какво ще се случи с мен). Понякога ги давам за прочит и на други затворници – на онези, които се интересуват от българската ни история, за която в Македония никой не смее да говори – история, която не се изучава в училищата. Да не говорим, че в страната ни няма нито една българска медиа, вестник или организация.

Тук, в затвора, на рецидивистите им е интересно всичко, което е забранено. Не познавам тяхната психология, но забраненото толкова много ги привлича, че умират от желание да правят нещо скришно. Аз се възползвам от това и ги карам да четат български книги, но и да ги вардят като очите си от надзирателите, за да не ги спипат. Една част от затворниците за пръв път срещат четиво за историята и политиката. Някои доста бързо проумяха истината, посрещнаха с любопитство аргументите и фактите, но в момента, когато осъзнаваха как-

во знаят за родната ни история и какво пише в моите книги, следваха купища въпроси: какви сме, кои сме, българи ли сме или „антични“ македонци, откъде сме, дали това, което пише е вярно. Следваха дълги дебати.

Будувахме до късно през нощта, минавахме по няколко пъти различни периоди от историята. Някои така и нищо не прочетоха от книгите, но ги вземаха, за да ги скрият от пазачите, като по този начин си мислеха, че правят нещо значимо, че правят нещо, с което успяват да изиграят надзирателите. Е, толкова успех с рецидивистите, те са тежък случай, с тях трудно може да се направи повече. Тях не ги е грижа кои са. Интересуват ги само лесно придобитите пари и краткото щастие, които имат с тях.

Имаше още една малка група затворници, които познавах корените си и обичаха да четат българска книжнина. Жалко: те бяха твърде малко. Знаех, че някой от тях може един ден да ме предаде на затворническата управа. Ако ме бяха предали – не знам какво би се случило с мен.

Как ли изглеждам в очите на онези, които ме познават? Едни може би ще са съгласни с това, за което се боря, други биха го използвали срещу мен, но повечето от познатите ми сигурно си мислят, че съм се залутал в някаква утопия, за някакво си обединение, което няма да стане. И че не е възможно никакво връщане на историята, че моята цел е непостижима, че съм жертва на собствените си мечти.

Знам, че постъпвам правилно; убеден съм в бъдещото обединение на двете части на Майка България. Надявам се да съм жив, когато всички заедно ще докоснем свободата. И тогава ще имам възможност да заста на срещу националните изменици и им хвърля в лицата цялата истина, да извадя лъжите им наяве, да им поискам сметка за онова, което днес правят. Сигурен съм, че Бог винаги е бил на страната на истината и че с неговият благослов ще постигнем тази цел. Знам, че един ден моята истина ще дойде. Ще дойде, ще грабчи за косите, и

ще вдигне във въздуха всичките ми неприятели – враговете на българщината.

Седя в столовата на затвора и чакам надзирателят да въведе г-н Ташев. Идват и с моя гост седнахме да поговорим. Нямахме възможност да си кажем всичко, което искахме, защото разговаряхме в присъствие на двама надзиратели. Това посещение много ме зарадва, защото разбрах, че моите хора, българите, са с мен и че ще ми помогнат, ще ме подкрепят. Но след идването на г-н Ташев дните ми в затвора станаха истински ад.

Още щом постъпих във цеха за мрамор, с голямо желание се хвърлих да работя, исках да се докажа пред майсторите като честен и трудолюбив. Освен това привикнах да бъда дисциплиниран и послушен в работата си, да действам бързо, но да изпипвам нещата прецизно. С голямо внимание следях и кой какъв е, кои са слабите му страни. По времето на комунизма административната йерархия беше силно политизирана, работниците ѝ бяха подчинени, нямаха никакви права. А членовете на ръководството бяха привилегирани, а и нерядко отсъстваха от работните си места.

У мен се бореха силното желание за съпротива срещу всяка несправедливост и зависимостта от заплатата, която ми беше нужна. Вече имах семейство, трябваше да се грижа за него, очаквахме и първото си дете.

Въпреки това не можех да търпя някой да обижда и да унижава не само мен, но и другите работници. Понякога говорехме за политика, за системата, в която живеем и тогава се появиха първите конфликтни ситуации с шефовете. За тях неправдите не съществуваха, комунизмът беше създал идеален порядък за злоупотреби, който даваше възможност на директорите безконтролно да крадат от държавното имущество.

Често ме наказваха, но не защото не съм работил добре, а защото гласно си казвах мнението и от устата ми излизаше онова, което ми тежеше на сърцето.

През октомври 1985 г. се роди дъщеря ни Наташа, първото ми дете, първото ми голямо щастие. Бях толкова горд и щастлив! Радвам на семейството си, но още не знаех какво ще стане, на какви мъки ще изложи децата си.

07.05.2009. Затворът в Прилеп

Минаха вече няколко дни, откакто изтече присъдата ми, а аз съм още в затвора. Съпругата ми, горката, изпрати десетки молби до всичките възможни институции: до съда, до президента на страната, до Съдебния съвет, до Народния правозащитник. Повече от парите, който изкарва, вместо за хляба на децата ни отиват за хонорари на адвокати. Но всичките ѝ молби или получават отрицателни отговори със стандартни обяснения, или изобщо не получават никакъв отговор.

И тя, и аз поискахме среща с новия директор на затвора Драган Пенков, враг на българщината и тиранин на затворниците. Не успяхме да осъществим тази среща. Ала ето че днес случайно се разминахме в приемната на затвора и успях да го питам за какво съм още тук, след като съм си излежал присъдата. Отвърна ми, че в затвора той е господ и че когато реши, тогава ще ме пусне – ще ме държи тук, докато сметне за нужно.

Преди да вляза тук вече бях излежал година и половина, докато чакам по мое настояване съдебния процес да се повтори. Според присъдата ми оставаше да излежа още 6–7 месеца от общо двете години и половина. Но директорът на затвора не признава периода, който вече бях прекарал в затвора. Разбрах, че има намерение незаконно да ме държи тук още година и половина. Каза ми, че това е законът за българите в Македония.